

РИСИ НЕОБАРОКОВОГО СВІТОВІДЧУТТЯ В ПОЕЗІЯХ ЗБІРКИ «СОНЯЧНІ КЛАРНЕТИ»

Статтю присвячено рисам необароко, що позначені в українському художньому мисленні доби модернізму. Розгляд необароко в системі українського модернізму є вагомим в ракурсі культурології або історії мистецтва, а також і літератури. Модерні трансформації бароко (необароко) прямо стосуються процесу розвитку національної свідомості та ідентичності. Необарокова тенденція відбиває пошук засобів вираження фундаментальних основ національної ментальності й мислення в літературно-мистецькому просторі ХХ ст. П. Тичина є одним із найяскравіших речників поетичного необароко. Його творчість 1918–1924 рр. знаменує кульмінацію розвитку модерної української поезії доби «Розстріляного Відродження».

Ключові слова: необарокове світовідчуття; символізм; символ; алюзія; метафоричність.

Постановка проблеми. У своїй першій збірці «Сонячні кларнети» П. Тичина затвердив за собою звання найкращого українського символіста, який талановито й майстерно наслідує тенденції французького символізму, використовуючи сугестію, демонструє додаткові смислові натяки, передчування, таким чином звертаючись до емоційної сфери, до підсвідомості реципієнта, відповідно навіюючи читачеві певні переживання й думки.

Мета дослідження полягає у вивченні формально-змістовних рис необарокового світовідчуття Павла Тичини в збірці «Сонячні кларнети».

Задля її досягнення ми виконали низку **завдань**:

- охарактеризували стан наукової розробки досліджуваної теми шляхом аналізу авторитетних науково-критичних джерел;
- окреслили кореляцію понять класичне бароко – модерністське необароко;
- проаналізували критичний дискурс поетичного феномену П. Тичини 20-х рр. ХХ ст.;
- дослідили формально-змістові чинники необароко у збірці «Сонячні кларнети».

Актуальність дослідження визначається в тому, що до бароко й необароко постійно прикута увага дослідників, серед яких є філософи, мистецтво- та літературознавці, літературні критики. Загалом вони презентують необароко як чинник двох найближчих до нас світоглядно-естетичних систем: модернізму й постмодернізму.

Виклад основного матеріалу. Б. Тиверець (псевдонім Дмитра Загула) вірші П. Тичини порівнював із музикою, бо «вірш його – наскрізна музика. Так близько до царства вічної краси не підходив ще не один з українських поетів...все звук, все згук» [2, с. 28]. Поет мовними засобами висловлює власні думки або почування, поезії передають певне

бачення, тичинівську філософію, що, відповідно, наповнена алюзіями барокового мислення Г. Сковороди, а саме неостойцизм був базовою філософією українського бароко, а проблемним було питання волі та благодаті. Г. Сковорода наголошував на двоїстості світу, де існує гармонія духовного й фізичного начал, а потім формування їх взаємозв'язку та взаємодії, таким чином створюючи єдність людини і природи. Український філософ виокремлював три світи, що впливають на людей: Всесвіт – «великий світ»; людина – «малий світ»; світ символів (Біблія). Через це в бароковій та необароковій поезії відбувається поєднання міфологічного й біблійного, чуттєвості й аскетизму, правдоподібності й фантастичності, натуралістичності й абстрактності в зображенні реалій.

У вірші «Гаї шумлять» (1913) помітною є алюзія барокового мислення Г. Сковороди, що виокремлюється на основі контекстуальних однорідних присудків зі значенням образної характеристики, в яких наявний взаємозв'язок природного й містичного начал «милуюся-дивуюся», «нивами-приливами», «співаючи-кохаючи», «горить-тремтить», а це вказує на ідею Космосу в філософію неостойцизму, яке народжується через співіснування протилежних явищ у людському бутті. Це прослідковується й у другій строфі вірша:

Гей, дзвін гуде –
Іздалеку.
Думки пряде –
Над нивами.
Над нивами-приливами,
Купаючи мене,
мов ластівку [3, с. 27].

На нашу думку, поетична атмосфера цієї поезії несе в собі алюзію таких рядків Г. Сковороди:

Жайворонок над полями,
Соловейко над садами, –

Той під хмарами дзвенить, сей же на гіллі лящить.

А коли зійшла денниця,
То прокинулася птиця.

Музика звучить навкруг, у повітрі шум і рух! [4, с. 3]

Влучна метафора у вірші «Гаї шумлять» вказує на співіснування й вплив природи на дії ліричного героя, надаючи настрою малопізнаності цього світу. Метафоричність («щось мріє гай», «горить-тремтить ріка») підтверджує барокову художню й філософічну концепцію світу.

Поезія «Цвіт в моєму серці» (1917) знову підкреслює спорідненість природного й людського буття, але подальші світи різні. Ліричний герой – це мікрокосмос, в якому присутні усі чинники «великого світу». Суб'єкт «Сонячних кларнетів» не займається вивченням «макросвіту» у традиційному значенні, тобто не підключає до цього свій раціональний розум. Усе, що йому потрібно, це відчувати все, що робиться в ньому й бути певним, що він сам репрезентує цілий космос:

Цвіт в моєму серці,
Ясний цвіт-первоцвіт.
Ти той цвіт, мій друже,
Срібляний первоцвіт.

...

Я твої очіці –
Зорі, зорениці –

Славлю, як світанок! [4, с. 29–30]

Мелодійність, ритмічність, просвітленість – це стани буття, які знає й герой цієї лірики. Через ці стани «мікрокосмос» (людина) і «макркосмос» (світ) поєднуються, оскільки, за філософією Сковороди, лише познавши «малий світ» людина просувається до пізнання Всесвіту.

У вірші «Квітчастий луг» (1915) яскраво виражений зв'язок видимих символів і звучання природи, що має характер сповіді, яка оповита врочистим смутком, моментами нагадуючи молитву своєю просвітленістю, тому ще можна порівняти навіть із видінням побожного:

Стою. Молюсь. Так тихо-тихо скрізь –
Мов перед образом Мадонни.

Лиш від осель пливають тужні, обнявшись,
дзвони, –
Узори сліз. [3, с. 34]

Поезія наповнена глибинними почуваннями настроїв природи, або ж навіть відчуттям природи в собі. Це демонстрація народної душі, що споріднена зі складниками давньої української душі, вони формують свідомість, а потім відбувається осягнення важливого субстрату Вічності:

Отак роки, отак без краю
На струнах Вічності перебираю
Я, одинокая верба [3, с. 34].

Таким чином, трагічна самотність «я» на тлі світу, вічність, яка відкидає тінь на момент (людське життя), краса світу, в якій людина покликана гостріше відчутися себе, – усе це світовідчуттєві моменти барокового світовідчуття, які оживають у новому контексті й набувають нового звучання. Природа стає колосальною сценою буття, на якій життєпокладальні ідеї виявляються через міфологію. Наприклад, у роботі «100 найвідоміших образів української міфології» зазначено, що «верба» в народних віруваннях виступає символом всесвітнього Дерева, що належить до царства світлих, але в творі втілює самотність: «все вітами хитає, наче сумно мовить:...» [1, с. 23]. «Гай» виступає уособленням краю неба, тобто світу, де знаходиться центр усіх язичницьких богів [1, с. 33].

Висновки. Отже, алюзії барокового мислення Г. Сковороди, композиційна амебеїність, емблематичність, параболізм образів, міфологемність сформували унікальну платформу необарокового мистецтва в українській літературі, а саме творчості П. Тичини.

Ключовий образ першої збірки – Сонячні кларнети. Він становить квінтесенцію необарокової естетики П. Тичини.

Якісний прорив П. Тичини в модерній національній поетичній свідомості продовжується і в наступних збірках означеного періоду, але необароко тут має іншу питому вагу. У цій збірці кларнетизм займає перший план. Це добре ілюструє тип ліричного героя, «розчиненого» в цілому світі героя «Сонячних кларнетів». Ця тенденція до соціалізації лірики й зосередження на своїй реальності цілком опановує збірку, де ліричний герой стає частиною суспільства, а надалі речником революції, тому міфологеми й символи там істотно втрачають іноді свої початкові значення.

Список використаних джерел

1. Завадська В., Музиченко Я. 100 найвідоміших образів української міфології / В. Завадська, Я. Музиченко. – К. : Орфей, 2002. – 448 с.
2. Тиверець Б. Сучасна українська лірика // Митуса. – 1922. – Січень. – С. 26–28.
3. Тичина П. Сонячні кларнети // П. Тичина. – 1918р. – «Сяйво». – 158 с.
4. Сковорода Г. «Сад божественных пьсней» // Г. Сковорода. – 2012. – Terra Incognita. – 320 с.

В. В. Алехина,
ЧНУ ім. Петра Могили, г. Николаев, Україна

ЧЕРТЫ НЕОБАРОКОВОГО МИРООЩУЩЕНИЯ В ПОЭЗИИ СБОРНИКА «СОЛНЕЧНЫЕ КЛАРНЕТЫ»

Статья посвящена характеристикам необарокко, обозначенным в украинском художественном мышлении эпохи модернизма. Рассмотрение необарокко в системе украинского модернизма является весомым в ракурсе культурологии или истории искусства, а также и литературы. Современные трансформации барокко (необарокко) касаются процесса развития национального сознания и идентичности. Необарокковая тенденция отражает поиск выразительных средств фундаментальных основ национальной ментальности и мышления в литературно-художественном пространстве XX века. П. Тычина является одним из самых ярких спикеров поэтического необарокко. Его творчество 1918–1924 гг. знаменует кульминацию развития современной украинской поэзии эпохи «расстрелянного Возрождения».

Ключевые слова: необарокковое мироощущение; символизм; символ; намек; метафоричность.

V. Alokina,
Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine

TRAITS OF NEO-BAROQUE IN THE POETRY OF THE COLLECTION «SOLAR CLARINETS»

The article is devoted to the features of the Neo-baroque, which are marked in the Ukrainian artistic thinking of the Modernism. Consideration of the neo-baroque in the system of Ukrainian modernism is significant in the perspective of cultural studies or art history, as well as literature. Modern baroque (neo-baroque) transformations are purely related to the process of developing national consciousness and identity. The neo-baroque tendency reflects the search for means of expressing the fundamental foundations of national mentality and thinking in the literary and artistic space of the 1920th. P. Tychna is one of the most popular orators of the poetic Neo-baroque. His art of 1918–1924 marks the culmination of the development of modern Ukrainian poetry of the «Shot of the Renaissance» era.

Key words: Neo-Baroque outlook; symbolism; symbol; allusion; metaphoric.

Рецензенти: Мещанінов О. П., д-р. пед. наук, професор;
Гришкова Р. О., д-р. пед. наук, професор.